

Vážení přítomní, dámy a pánové,

Marek Toman, autor díla, které Nadace českého literárního fondu ocenila jako jeden z nejpozoruhodnějších titulů roku 2016, dožije se koncem tohoto měsíce padesáti let. Jeho jméno stalo se během doby zárukou nejen kvality literární, je spojeno i s životem této země, jíž slouží v diplomatických funkcích už rovná dvě desetiletí. Koneckonců právě tento fakt je výchozím opěrným bodem k odměněnému dílu. Ani to, že pronáším toto laudatio, není náhoda. Shodou okolností stal jsem se strůjcem Tomanova publikačního debutu v roce 1987, kdy dovršil životní dvacetiletí. Na stránkách básnického almanachu „Zelené peří“, který koncipovala tehdejší Mladá fronta jako sondu do domén takzvané „nezavedené poezie“, čímž byl míněn fakt, že vybraní autoři dosud nestihli publikovat první sbírku básní. V almanachu patřil výbor z jeho textů k nejpočetnějším, obnášel rovných dvacet stran, což k autorově tehdejší věkové výši připojilo pozoruhodnou symboliku. Almanach jsem sestavoval před třiceti lety v době, kdy se odbývala dvoustá repríza jevištní prezentace autorského čtení v malostranském klubu Rubín, kde od roku 1975 až do prvních porevolučních měsíců stalo se „Zelené peří“ živým literárním časopisem i s diskusní tribunou po každém čtení. Byl to, jak později metaforicky trefně charakterizoval Ivan Diviš, „ropotající žabinec mládenců a panen toužících vyvléct si ze střev svůj mátlivý sen“....

Proto mne láká seznámit Vás aspoň letmo i s onou „startovní“ poezií Marka Tomana, vznikala v letech české perestrojky, za poměrů lehce již uvolněných, i když cenzurní dohled tu a tam svou kořist ještě našel. Tak i u almanachu: na poslední chvíli před zadáním do tiskárny bylo příslušným funkcionářem tiskového dozoru doporučeno nedávat rebelsky laděné básně Svatavy Antošové, rovněž tenkrát dvacetileté, dělnice ze smaltovny n.p.Sfinx v Českých Budějovicích, do čela knihy, jejíž 17 autorů byli seřazeno podle abecedy...Tak byl podle tohoto pokynu vyměněn v pořadí s Antošovou básník z inicíálou příjmení prostřed abecedy, Zdeněk Lebl, jinak je v knize jmenný sled více méně dodržen. ...

Marek Toman začíná básní s čitelným iniciačním akcentem – **Kytky , které kvetou: / text v almanachu ZP, Mladá fronta 1987 /**

Ale vraťme se k dílu přítomnému – Chvále oportunistu. Vyšlo loni a vzbudilo ohlas přímo úměrný jeho nezvyklému syžetovému zadání: české dějiny jsou v něm podrobeny nezvyklé analýze, jak se shodli všichni recenzenti. Dovolte, abych Vám z jedné obšírněji ocitoval Vyšla v Salonu Práva: Zdenko Pavelka v ní kontextuálně zachytil nadčasovost Tomanova pohledu .

Cituji:

Marek Toman do impozantní barokní budovy na pražských Hradčanech chodí už roky jako zaměstnanec a v pyšné stavbě objevil další rozměr: pozoruhodného vypravěče, pamětníka, který zná Prahu staletí. A dal mu slovo v románu Chvála oportunistu (Torst 2016).

Ironie názvu koresponduje s vypravěčovou povahou a společenskou příslušností: chlubí se (to, pravda, právem) italským původem, je to nafoukaný, sebestředný aristokrat, který z výšky shlíží na plebejství nedaleké hospody U Černého vola. A tak není divu, které ze svých nájemníků respektuje a kterými pohrdá. Říšský protektor jako zástupce pořádku je Černínskému paláci bližší než demokratičtí chaoti. Panský barák tíhne ke svým, a naplňuje tak svými komentáři právě onu drtivou nadsázku v titulu. Konec citátu.

Po podrobnějším rozpisu historických rozměrů tohoto tvrzení, zejména v souvislosti se smrtí Reinharda Heydricha, Zdenko Pavelka pokračuje:

:Proč je Tomanův vypravěč tak dobře obeznámený nejen se svou vlastní historií? To je jednoduché: Každý rozhovor, jenž se týkal Černínského paláce, zůstal kdesi v něm. Stejně jako každá zpráva o paláci, již vytvořil úředník. A stejně to platí o dějinách města a země, protože ve zdech paláce se o nich mluvilo a jsou tu uloženy dokumenty. Hlavní postavou vyprávění je ovšem Jan Masaryk - a nejdůkladněji zpracovaným příběhem jeho smrt. Marek Toman uvádí snad všechny dosavadní relevantní výklady, protichůdná svědectví, pochybnosti, ale ponechává téhle tragické události tajemství. I díky tomu je Masarykův příběh mimořádně přesvědčivý, zároveň napínavý a emocionálně vypjatý. Chvála oportunistu je román, který svým formálně promyšleným zachycením toku dějin snese srovnání se současnou evropskou špičkou, s Michelelem Faberem a jeho Kvítkem karmínovým a bílým, s Hilary Mantelovou a její ságou z tudorovské Anglie i s ohromujícím, několikadílným plátnem švédského spisovatele Jana Guilloua Velké století. Tolik Zdenko Pavelka.

Také publicistka Markéta Kittlová končí svoji recenzi zajímavým a trochu kontroverzním: postřehem: cituji:

Skrze svého nezvyklého a antipatii vzbuzujícího vypravěče a jeho trochu směšnou, trochu politováníhodnou snahu porozumět těm nepochopitelným Čechům, kteří ho odpuzují i přitahují zároveň, nabízí Toman pokus o zachycení toho, co je na českém národu konstantní, jeho neměnných rysů, které působením různých dějinných, společenských a politických konstelací jen nabývají různých podob. A to způsobem, který z jednoho takového typického rysu vychází. Pobaveně se u toho šklebí a nabádá: pojd' se, milý český čtenáři, sám sobě zase jednou zasmát! Konec citátu.

Sám k tomu dodávám po týdnech, kdy jsem se Tomanovým dílem zabýval a zjistil, že Chválu oportunistu - podle mého soudu - nelze číst jenom tradičně stránku po stránce. Naopak: myslím, že knihou se nutno **pročítat** - v přeneseném smyslu slova **prodírat, proplouvat, procházet**, a to tak, že si jednotlivé motivy postupně usazujeme v paměti a po každém novém otevření s nimi putujeme

dál, až kn závěrečné masarykovské tragédii v březnu 1948, i když se zvěst o tragickém Masarykově odchodu prezentuje hned na prvních stránkách díla.

. Stojí totiž za to vychutnávat esence jednotlivých kapitol uvozovaných citáty ze šermířské metodické příručky, takže i my zaujímáme v Tomanově vyprávění postoje obranné i výpadové, jak si je stačíme vylovit z vlastních zážitků, které se při četbě asociativně nabízejí.

A v řadě neposlední: kniha je důkazem suverénní životnosti českého jazyka i v této podivně rozatomizované fázi jeho vývoje, kdy nám do života zapadají věci i jevy, které většinou ani nestačíme pojmenovat a zmizí nám překryty dalšími aktualizacemi často cizích jazykových příchutí. V tom je Chvála oportunistu přímo pokladnicí kodifikačních možností, jak zachovat vlastní jazykovou kulturu. Ano, ta kniha vás opojí vůní slov – kdo tohle dnes ještě dokáže...? Dojít k takové mistrovské trofeji literární řeči není lehké a nedá se získat zadarmo – tři desetiletí od Tomanovy prvotiny k dnešku je toho pádným důkazem.

Končím opět Tomanovou poslední básní z Almanachu– psal ji tenkrát ještě v měsících, kdy se ke svému dvacetiletí blížil a nazval ji příznačně alegoricky – **Seznam povahových vlastností příliš mladých Kolumbů** s podtextem rebelského generačního vidění budoucích hegemónů listopadového převratu: Ano, je to text apelativně manifestační, jak při něm nevzpomenout na manifesty české moderny, wolkerovské generace, surrealistů, básníků všedního dne nebo české beatnické vlny , která v oné době už inspirativně naplno dorazila k českým břehům. / **text básně v Almanachu ZP**/.

Děkuji za pozornost .